

FARKAS WELLMANN ÉVA

A CSÖNDET NEM LEHET LEÍRNI

Beszélgetés Zalán Tiborral

Zalán Tibor költő, író, dramaturg, József Attila- és Magyarország Babérkoszorúja díjas. Szolnokon született, Abonyban nőtt fel, él Budapesten, Békéscsabán és néha Szegeden – de gyanús, hogy alapvetően nem földrajzi az az univerzum, ahol otthon érzi magát. 1979-ben világraszóló botrányt kavart Arctalan nemzedék című esszéjével. Azóta mindenféle műnemet és műfajt kipróbált, ezekkel is hírnevet szerzett magának, tanított, szerkesztett, örült és szomorkodott. Következtesen meg tudja lepni olvasóit és a színházi nézőket is – csak bírjuk vele tartani a lépést.

– *Az avantgárd versektől a legválogatosabb és legeredetibb formáig jártad már be a líra útjait. Ha most éppen verset írnál, az milyen formába kíváncszna?*

– Forma- és irányzathütlen alkotó vagyok. Ezt egy másik, szimpatikusabb nézőpontból nyugodtan hívhatnánk formakeresésnek is. A lényeg, hogy mindig azt a formát választom, legtöbbször keresem, amelyik érdekelhet, bár sokszor előfordul, hogy miután megtaláltam és használtam, már el is pártolok tőle. Alkati kérdés, hogy hamar elunom egy-egy formában magamat, illetve magamat a formában. Inkább a személyiség jelenlétében keresem az állandóságot – a forma szempontjából a radikális eklektikát választottam és definiáltam sok évvel ezelőtt a magam számára járható útnak. Manapság, évek óta, egy érdekes versforma kísért – nem új a költői gyakorlatomban, hogy egy-egy kitalált forma sokáig kiaknázható az unalom vagy az öniségtelenség veszélye nélkül. Mindig vonzódtam a számmissztikához. Egy egész kötetet írtam a tökéletes szám bővületében ($3 \times 3 \times 3 = 27$), *Szétgondolt jelen* címmel. Most ennél is tovább mentem a számolásban. Olyan verseket írok többnyire, amelyek kilencsoros versszakokból állnak, kilenc strófából, és egy-egy sorban kilenc szótag van. Ezeket össze lehet szorozni! Annyi bizonyos, hogy a nyolcvanegy egymásba olvasva 8+1, ami szintén kilenc, s a 729-nek is van egy kétszer kilences olvasata. Most két ilyen versen dolgozom – előfordul, hogy egy-egy verset nem tudok befejezni, mert egy másik jobban izgat, aztán meg azt sem tudom befejezni.

– *A próza nagyobb lélegzetű odafigyelést, tervezettebb időket igényel. A Papírváros pedig nem is akármilyen vállalás: egy egész regényfolyam. Hol tartasz ebben – és hová, mikor akarsz eljutni? Mit ígértél a kiadónak és magadnak?*

– Nem tartom magamat igazi prózaírónak. De való, már sok és sokféle prózát írtam. Nem hiszek a nagyobb lélegzetű odafigyelésben, magamra vetítve ezt. Esterházy Péter mondta egyszer, akivel sokat beszéltünk a költészet és a próza viszonyáról, ellentétéről és rokonságáról, illetve átjárhatóságáról, hogy prózaíró az, aki minden nap azonos órában leül, és azonos órában áll fel, a kettő közötti időszakban pedig megállás nélkül ír – valamit, bármit. Én viszont ugyanolyan rapszodikus összevisszaságban írom a prózát, mint a verset, emiatt aztán tervezett időim sincsenek. Ha lennének, és ha valóban átlátnám a prózai lehetőségeimet – azaz konkrét terveim

lennének –, akkor nem kínlódnék most a *Papírváros* negyedik, és nem kínlódnék majd a jövőben a *Papírváros* ötödik kötetével. Már rég felejtettem volna ezt a regényfolyamot, amelyben a regény szerkezeti lehetőségeit, műnemi válthatóságait kutatom, amellettt hogy hullámszerűen rám törve érdekel, mit jelent a címe, és ki a főhőse. Még egyiket sem tudok pontosan. Azt már igen, hogy hova akarok eljutni. Az olvasó számára is ki fog derülni. Én a regényfolyam időszerkezetével vagyok erősen tisztában. Az egészével! Nagy időkihagyásokkal írom a lassúdad regény egyes részeit, nehezen haladok vele, terveim szerint még idén be akarom fejezni a negyedik nagy egységet. A kiadónak három évvel ezelőtti leadást ígértem. Magamnak összességében annyit, hogy még életemben be fogom fejezni a teljes ciklust.

– Városok között mozogsz: talán a Budapest, Szeged, Békéscsaba háromszög a legkörülhártartottabb pálya, de megfordulsz számos más településen is, a teljes magyar nyelvterületen. Hogy látod: hol és hogyan él, milyen állapotban van most a kultúra, az irodalom tájainkon? Kommunikál a főváros ilyen téren a vidékkel?

– Erre nem tudok válaszolni. Annyi bizonyos, hogy sokat utazom, sokat látok, de igazából sem időm, sem energiám a tapasztalatok feldolgozására. A kultúra természetesen éppen úgy él vidéken vagy a határon túl, mint a fővárosban, csak az adottságok és lehetőségek miatt mégis teljesen máshogy. Leginkább az irodalom és a színház területére látok rá. Ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert a kultúra ennél jóval tágasabb és általánosabb kategória – amely magában foglalja ezeket is. Úgy vélem, eltűnni látszik a főváros és a vidék különbsége – főleg ellentéte – az említett területeken. Stabilan jó folyóiratok vannak vidéken, jó írók élnek ott is, manapság talán jobbak és mérvadóbbak is, mint a fővárosiak. És a színházak sem múlják alul a fővárosiakat, jóllehet az előadásaiak recepciója messze elmarad az utóbbiakétól – ma már csak nagyon kevesen utaznak egy-egy előadásért két-háromszáz kilométert. Örömteli, hogy manapság nemcsak az az író lesz ismert és elismert, aki Budapesten él, hanem az is, aki jól teljesít. Illetve – hát, vannak itt most már másfajta bajok és félreorientáló tényezők, de ebbe most nem szívesen mennék bele.

– És te magad... Gyakran neveznek kánonon kívülnek, felülnek stb. Egyáltalán: véleményed szerint kik írják ma a kánont, azaz: mi fog azzá válni utólag a jelenből? Foglalkoztat ez téged? Ha ránézel az irodalmi közállapotokra, logikusnak, igazságosnak talárod az egyes elrendeződéseket?

– Szögezzük le rögtön: ez engem nem foglalkoztat. Mármint hogy én milyen helyet fogllok el bármelyik kánonban, benne vagyok-e, kívülre vagy felette vagyok-e, mások szerint én hol vagyok. Hogy téged idézzek – ez részemről: stb. Ma az irodalom – de nem csak az irodalom – jó ideje két kibékíthetetlen oldalra rendezkedett be. Ez a két oldal időről időre megteremti a maga kánonját, ez legtöbbször a másik oldal teljes kizárásával jár. Aki egyik oldalon sem definiálja magát látványosan, az egyik kánonba sem kerül bele. Ez logikus. A kánonírók véleményem szerint a politikusokra emlékeztető önjelöltek vagy önkéntes megmondók, akik úgy gondolják, hogy eldönthetik, kik a kiválasztottak, kiket kell kiket kell

kinyomni a centrumból, és kiket kell benyomni a centrumba. Aki belekerül, az természetesen támogatja a kánont és a kánonteremtőket, akik nem, azok onnantól fogva vagy nincsenek, vagy igyekeznek bekerülni a körbe és a bizalomba. Én egyik oldalon sem szeretném magamat elkötelezni, így egyik kánonnak sem lehetek a kiszemeltje. De van jelenlétem, nyilván, bár ezzel nem nagyon lehet mit kezdeni. Sem vele, sem ellene. Azt se bánom, ha nem vagyok, úgy vagyok mégis. Az egyes elrendezéseket logikusnak találok, de nyilván messze nem igazságosnak. Annyi bizonyos, a kánonok nem szoktak fennmaradni, csak egyes alkotók és egyes művek, ha. Az idő nagy rostáló, de nem tisztességes kánonteremtő. Az időt a benne mozgó emberekkel és a benne létező aktuális szándékokkal definiálhatjuk – a kultúrában. Ilyen értelemben nincsenek és nem is lehetnek állandósuló kánonok. Példa erre az épp mostanában elindult Ady-trónfosztás, a kihunyini látszó Kosztolányi- vagy Szabó Lőrinc-kultusz; de akár az is, hogy a közelmúlt jelentős alkotói, csak néhány név a sok lehetséges közül: Weöres, Vas, Szentkuthy, Juhász Ferenc, Szilágyi Domokos, Páskándi, Nagy László, alig-alig vagy egyáltalán nem kerülnek szóba. A jelenkor köldöknézését katasztrófa-lis kancsalságnak vélem. Mindenki el van foglalva a maga kasztjával, a kasztjában betöltött szerepével, a maga forradalmáraival vagy janicsárjaival, a törtetéssel – elfoglalt vagy kijelölt helyek megszerzésével. Az irodalmi hagyomány gyakorlatilag a hivatkozás szintjén sincs jelen. Ha meg jelen van, akkor a mostani állapotok kanonizálását szolgálja, és nem az értékek felmutatását, illetve azok összehasonlíthatóságának kérdését veti föl. Kényelmesebb az íróknak csak a saját kortársaikra figyelve jelentősnek, nagynak gondolniuk magukat, mint feltételezni, hogy voltak – lehettek már – náluk fontosabb, pontosabban fogalmazó, érzékenyebb és innovatívabb alkotók.

– *Mi történe, ha találkoznál egy fiatalemberrel: mondjuk a húszéves Zalán Tiborral? Mit mondanál neki, és még inkább: ő mit mondana?*

– Valami biztatót mondanék neki. Ilyesmit: add fel, hiába erőlködsz, úgylis el fogod baszni! Konkrétabban, hogy ha már, akkor ne hagyja magát mindenféle látványos dologba bele-rángatni, ne hagyja magát se zászlóra, se gombostűre tűzni, de ne magányosítsa el magát oly mértékben sem, amennyire én megtettem, mert ebbe a helyzetbe kerülve már nem kell senkit megbántania ahhoz, hogy megbántódjék, nem kell senki-semmi ellen tennie semmit, hogy mégis sok ellensége támadjon. Vélt okosságokat mondanék neki. Minél előbbre tartasz, annál több sár ragad rád, és annál többen húz(ná)nak vissza. Úgy mozog az irodalomban, mint a kocsmában, soha ne fordíts háttat senkinek; ennek legjobb módszere, ha mindig a fal előtt állsz, így nem kerülhet mögéd senki. Legyen az akár kivégzőfal! Inkább a sortűz, mint a kis belezők! Meg hogy add fel a büszkeségedet, csatlakozz le az erősekhez, különben kinyírnak, és attól senki se boldog. Ha kiválni látszol, erre biztosan kísérletet tesznek. Készülj el és fel erre is! Meg hogy a vers sohasem gondolatokból, csak szavakból áll, mint a puzzle-játék; rakosgasd, ha már, rakosgasd türelemmel, míg bele nem hülyülsz. Sok minden fölöslegeset elmondanék. S hogy ő mit mondana? Talán azt, szerencse, hogy nem ismerhettük egymást!

– *Meghatározó helyszín a szülővidéked: Abony, Szolnok. Milyen kapcsolatot tartasz jelenleg ezekkel a városokkal? Illetve ha röviden kellene összefoglalnod: mivel csomagolt fel téged a szülőföld?*

– Érdekes ez az Abony is, meg ez a Szolnok is. Utóbbival kezdem, ott születtem, de összesen nem töltöttem ott egy hetet, ebből a hétből is a legtöbb, amennyit édesanyám a kórházban feküdt velem születésem után. Tehát semmi közöm Szolnokhoz. Abonyban

nőttem fel, de épp a napokban ért az a meglepetés, hogy a város honlapján kitöröltek a híres abonyiak közül – sokáig ott díszelgettem. Nem mintha nagyon hiányozna ez nekem, és most felvesse a bánat miatt. Csak úgy, és mégis. Az abonyiaknak – Abonyban ugyan díszpolgársággal tiszteltek meg – nyilván szolnoki vagyok, a szolnokiaknak abonyi. Ugyanolyan senki földjére kerültem ebben is, mint életem során gyakorlatilag mindenben és mindenhol. Abony a gyermekkor, apa, anya, a bátyám, közülük ketten már rég nincsenek közöttünk; a téglagyár, a téglagyári tó, a kert a mákkal, a Kapisztrán utca pora foci közben, a nagy eperfa a hátsó udvaron, melynek ágai között – kis Tarzanok – Pali bátyámmal egy-egy kötélén röpködünk a gravitációt meghazudtolva naphosszat. Meg is sértettek, de meg is becsültek már Abonyban az abonyiak. Hideg-meleg víz. Bizonyára mindenhol így megy ez. Oda konkrétan már csak anyám köt, Szolnokhoz nevelt fiam, Attila. Egy-egy. Persze lényegesebb, hogy az akkor belém égett táj azóta is minden élmény megképező tája, írjak Rómáról, Potsdamról vagy Sanghajról akár, ha álmodom, abban a tájban történelem, és lázálmaimban is Abony utcáin bolyongok, vagy ott veszek el. De a tájon kívül megtanultam viselni, ha nem is szeretni, a szegénységet, becsülni a könyvtárakat és a könyveket, fölsimítani, hogy ami leszek – és ami nem –, egyedül az én küzdelmem büszkesége vagy szégyene lesz; első generációs értelmiségiként – a család történetében nekem volt először diplomám – az első generációsok kínjait, olykor megaláztatásait, olykor dölyfös fölslegességeit is meg kellett élnem; s hogy bírtam az akár föntet vagy az akár lentet, túrtam a „könyvek között felnöttek” lenézését és a küldő közeg bizalmatlan megjegyzéseit, pillantásait, nem törtem bele – a tartást és szívósságot is bizonyára onnan hoztam. Sokat köszönhetek a gyermekkoromnak, kubikos apámnak és téglagyári munkás anyámnak. Meg persze apai nagyapámnak, aki a *Papírváros* első kötetében a sokak által fölemlgetett Huszulin Rancsics-történetet elmesélte nekem. Sokat ültem vele a fehér gangon, náluk, ő avas szalonnát katonáztatott nekem, kovászos uborkával, szikkadt kenyérekockákra, és mindenféle mesés dolgot mesélt. A *Göncölszékér* című tárcanovellatáramnak is fontos szereplője ő. Ha belegondolok, a családomból neki jutott legtöbb „irodalmi szerep” eddig az irodalmamban. Talán az sem véletlen, első kötetem címtelen nyitó verse is a gyermekkorral, az indulással, abonyi élményekkel foglalkozik. Két verset tudok valahány művem közül könyv nélkül, talán, mert buta vagyok, és az egyik éppen ez. Elmondom neked. „A téglagyári tó, anyám a parton, / agyagtól maszatos gyermekarcom. / Homályos a kép, pirosas a széle, / ráfreccsent nagyapám torkavére. // S a fákról is éretten már a körte / pirosan hullt, ahogy kiköhögte. / Készültem, a világot felképelem, / de bokorban várt a történelem, / érett combjáról szoknyáját feldobta, / sötétlett az öle, kitakart bomba. // Megríkatott, és kis pengő szememből / kipottyant, s hazáig vitt egy rendőr / könnyecsepp, gyermekségem pocakos óra. / Csak érnék haza, haza időre! / Egyszerre lett tél, nem telelődött. / És hazáig az út. És hó. Így kezdődött.”

– *Ezer szállal kötődsz a színház világához. Íróként, POSZT-válogatóként, dramaturgként számos produkcióhoz volt közöd az elmúlt években. Mit szeretsz leginkább a mai magyar nyelvű színházban?*

– A színház nem feltétlenül az a világ, amit szeretni kell vagy lehet – nekem. Kívülállónak izgalmas, érdekes, akik bent vannak, azoknak meg leginkább ijesztő és leggyakrabban lélekölő. Nézzük a szalakat, ha nem is ezret! Íróként régen vagyok jelen a magyar színházban, váltakozó sikerrel. Látod, itt máris megbicsaklik a normális szóhasználat. Siker! Mit jelent a színházban a siker? A nézőtéri visszajelzést? Csalóka, ritkán objektív. A kritika visszajelzését?

Túlideologizált, látszatobjektív. A szakma visszajelzését? Csordaszellem, feltételeket szabva. Máris visszajutottunk a beszélgetésünk elejére. Valaki azt írta, a színházi emberek utálják leginkább és leginkább feltételek nélkül egymást a magyar művészetben. Van ebben valami, ha nem is ennyire szörnyű a helyzet, amilyen sarkított ez a megfogalmazás. Dramaturgként is évtizedek óta működöm. De mi a dramaturgia, és ki a dramaturg? A dramaturgok évtizedek óta próbálják magukat definiálni – sikertelenül. Csak részben az ő hibájuk és felelősségük, hogy ez így van. Sokak munkáját – vagy nem munkáját – raktam föl dramaturgként a színpadra. Ettől vajon közelebb kerültem-e hozzá? Lehet-e egy munkahely szerelem? Talán csak a hülyéknek. POSZT-válogatóként kétszáznál több előadást láttunk Gulyás Gábor esztétával határon innen és határon túl egy éven belül, de nem tudtam meg sokkal többet a színházról, mint amennyit tudtam, amikor elindultunk. A mai magyar nyelvű színházban azt szeretem, hogy egyáltalán létezik. Meg fogsz lepődni, bár színházi szerző (is) vagyok (aki most éppen két darabon szorgoskodik egyszerre), színházakban dolgozom legalább negyedszázada dramaturgként, de nem vagyok igazán sem színházi, sem igazi színházjáró ember. Megbecsülés, hogy megkínáltak egy Szép Ernő-díjjal és -életműdíjjal, félszáznál több saját bemutatón hajolhattam meg, de még ettől sem érzem közelebb magamhoz a színházat, vagy magam a színházhoz. Ezt a dolgot egyszer majd tisztázom magamban. Akkor térjünk vissza rá! De látom, nem tudtam megválaszolni a kérdésedet. Sikerült a sok POSZT-válogatók, -interjúk során egy bonmot-t elsűtnöm, néha idézik, talán ez lehet válasz (bár már nem emlékszem pontosan rá): a magyar színház jobb, mint amit tartanak róla, de rosszabb, mint amit gondol magáról.

– *Nem tudom nem szóba hozni a halált. Egy alkalommal mesélted, hogy a lányaidnak az első jelző, ami eszükbe jut a verseidről, az a „csuklófelvágós”. Hogy alakult az idők során a versbeli – és akár személyes – viszonyod a témához. És hol tart most?*

– A halál pályám kezdete óta az egyik központi kategóriája volt a költészetemnek – rengeteg szimbólum mögé rejtve, vagy akár face to face is. Ennek egyik oka, feltételezésem szerint, hogy halva születtem. Ezt számtalanszor megírtam és legendásítottam már, így most nem részletezem. De figyelemre méltó, hogy a születésem rögtön a halál jelenlétét involválta. Ez nyilván nem tudati, sokkal inkább génekből származó üzenet lehet. Kétségtelen, hogy az élet mindig kevésbé érdekelt, mint a halál. Kezdetben témaként került elém, illetve halás megoldásként. A látszattal szemben meglehetősen introvertált alkat vagyok; noha állandóan fénybe kell állnom, jobban szeretem a homályt, sőt a sötétséget. Nem metaforikusan megfogalmazva: a magányt és az emberi csöndet. Ehhez az életérzéshez, illetve ennek kifejezéséhez mindig jobban passzolt a halál, mint bármilyen más. Semmiképpen se valamifajta dekadens faszággra gondolj, ha már mindenképpen gondolni kell valamire, gondolj inkább valami komoly játékra, amikor az életbe induló szembenéz valami nála sokkal nagyobbval, és elmőrökázik vele. Mondjuk az egér farkánál fogva próbálja rángatni a macskát. Persze csak duma, hogy ez ilyen derűs és egyszerű volt. Ha le tudtam írni az *és néhány akvarell* című kötetemben, hogy én huszonnyolc évesen meg akarok halni, akkor ott lehetett valami más kínlódás vagy lelki romosodás is. Emlékszem rá, mennyire meg voltam sértődve, amikor elmúltam huszonnyolc, és nem haltam meg. Semmiképpen sem öngyilkosságra gondoltam, hanem a létezésem önmechanizmusára. A halál akkor még faktumként érdekelt, és nem félttem tőle, ellenkezőleg, szerettem, és nagyon közel állt hozzám. Ma már sokkal inkább a hozzá vezető út izgat, a test, a szellem, a lét erodálása, pusztulása, az egzisztencia feloldódása valami másban, többen, kevesebben. Nem állítom, hogy nem félek a haláltól,

ami egyre inkább elkerülhetetlen valóságként tornyosul elém, de jobban félek a hozzá vezető úttól. Nem feltétlenül betegségre, elgyámoltalanodásra gondolok. Arra is. De inkább másra, többre, nehezebben kifejezhetőre. Ezt próbálom régóta körüljárni, és itt nyilván már nincsenek leírható tények, elmondható történetek, ami mostanában a költészeti divatok kötelező iránya, csak érzetek, félelmek, akár rettegések. Ezt a tendenciát fölerősíti bennem, hogy míg régen másoknak – hívjuk őket közönségnek (a rajongó szót soha nem szerettem, egyrészt nem volt bizalmam iránta, másrészt kétes fogalmakat fedtek le vele mindig) – írtam, ma már, ha verset írok, kizárólag az írásnak vagy az írás miatt teszem. Megbocsátható, ha olykor-olykor érdeklődéssel olvasom meghökkentő magamat.

– Ha valamilyen oknál fogva már csak egyetlen verset írhatnál meg – így hát csakis magadnak –, az miről szólna?

– Nem tudom. Semmiről. A semmiről. Vagy a csöndről. Elhasznált szó, tudom, a közbeszédben már alig van jelentése, kihúzódott mögüle a valóságos tartalom. Már ha jól gondolom, hogy mi lehetett, lehetne mögötte. A csöndet nyilván nem lehet leírni, mert a csönd legalább annyi összetevőből áll, mint a szimbolikájától megfosztott fehér szín. Azt látjuk fehérnek, ami a fény teljes spektrumát változatlanul visszaveri. A csönd is ilyen, az élet minden zaját visszaveri úgy, hogy közben megmarad tisztának, nem fertőződik – élettellel. Mondhatod, hogy akkor nálam a csönd és a halál között egyenlőségjelet lehet tenni. Akár lehet. Vagy nem lehet. Mit tudom én! Annyi bizonyos, az élet zajokból áll, mert mozgás, változás, teljesen más, mint a nyugalom mozdulatlansága. Itt következik el a nagy dilemma, hogy ha valami mozdulatlan, azt hogyan lehet úgy leírni, ha akarom, kifejezni, hogy ne valamilyen jelenséggel, mozgással oldjam meg ezt. Ha egy költő az utolsó versét írja, akkor az a költő épp halni készül. Fizikai, morális vagy esztétikai értelemben. Látható tehát, ismét nem tudjuk elkerülni a halált, avagy nem tudunk túlkerülni rajta. Te mondtad, te kezdted, te kérdezted!

KISS LÁSZLÓ

MINDENKINEK MÁS A SORSA

Beszélgetés Grecsó Krisztiánnal

Bizonyosan van jó néhány hely, ahová Grecsó Krisztián hazajár, és bizonyos az is, hogy Békés megye e helyek közé tartozik. Élt például Békéscsabán, ahol főiskolát végzett, majd a Bárka szerkesztőjeként dolgozott, de számos alkalommal megfordult Gyulán is – ha az Erkel Ferenc Gimnázium kulturális seregszemléjéről, az Erkel diákünnepéről volt szó, azért, ifjú néptáncosként, ha szerzői estje volt, hát azért, íróként. Mint ezúttal is, 2019 őszén. Kemény éven van túl, egyszerre rettentően keserves, egyszerre felemelő – valamivel több, mint – tizenkét hónapon. Idén megjelent regénye, a Vera nagy siker. És vannak más hírek is.

– A gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtárban beszélgetünk, ahol percekkel ezelőtt a Nagy olvasási kihívás eredményhirdetése zajlott. Minden kezdeményezés üdvözlendő, ami a könyvhöz kapcsolódik, itt is sok olvasót köszöntöttek, díjaztak. Te is számos olvasás-népszerűsítő rendezvényhez adtad már az arcod, pályázatokat bíráltál el, könyvkiadásban vettél részt, és egyébként is sokat olvasó ember vagy.

– Erőmhöz mérten igyekszem részt venni ezekben a társadalmi szerepvállalásokban, amelyeknek talán legfontosabb hozadéka a POKET Zsebkönyvek mozgalom volt. Pedig nem úgy indult, hogy sikertörténet lesz. Amikor Vecsei H. Miklós előállt az ötlettel, nem láttam benne fantáziát, mondtam is, hogy hagyjuk a fenébe, igazi lelkes kollégaként hosszan próbáltam magyarázni, miért nem fog működni, ő azonban szerencsére nem hitt nekem, eleve úgy tekintett a POKET-re, mint olvasás-népszerűsítő és nem könyvkiadási projektre. Amely aztán tényleg népszerű lett, egyre nagyobb érdeklődést váltott ki, többen a kívánságukat, sőt kritikájukat is megfogalmazták, javaslatokat tettek, mi kerüljön a sorozatba, sőt, volt, hogy magyarázkodnunk kellett egyes címek miatt. Mi is tudtunk volna néha kívánatosabb tételeket választani – persze kivétel nélkül jogdíjasokat –, de gúzsba kötve táncoltunk. Annak viszont örülök, hogy mobiltelefon méretű, notesz formájú kötetecskék jelennek meg, automatából könnyen hozzáférhető kis könyvek; talán megnyitják az ifjúság szívét. Emellett sokat járok rendhagyó irodalomórákra, amelyeken azt látom, hogy végtelenül szétnyílt a társadalmi olló. A gyerekek tökéletesen tükrözik a szülők világát. Elitgimnáziumok vannak, és borzasztóan nehéz helyzetben lévő iskolák. Nincs derékhad, ha van is, nagyon sovány. Voltam egyszer egy baranyai kettős órán, először Pécssett, aztán Siklós mellett egy erdészeti szakközépiskolában, és míg a Janusban intertextuális utalásokat pedzegettek a diákok, addig a szakközépben hír volt, hogy egyáltalán van élő irodalom. Ennek a rémületét valahogy tudni kell kezelni. Nagyon megható és fölemelő, amikor olyan helyre viheted el az élő irodalom hírért, ahol a gyerekek, akik egyébként titokban írnak, nem értik, miért kell kapcsolódnuk ahhoz, amit tanulnak, hogyha az halott ügy. És sokszor annyira sokkolja őket, amikor ennek az ellenkezőjét megtapasztalják, hogy óra után nem mennek el azonnal, ott maradnak, de nem kérdeznek semmit, mert nincsenek rá szavaik, csak állnak körülöttem szomorú bocsiszemekkel, és várják, hogy tegyem fel azt a kérdést, ami bennük van. És persze válaszoljak is rá. Miközben elképesztő drámákat élnek meg, és örületes társadalmi helyzetben vannak. Olyan dolgokon kell átmenniük, amilyeneket én mondjuk Móránál olvastam gyermekkoromban, és azt gondoltam, ilyen sose lesz többet.

– *Titokban írnak?*

– Írnak, sőt azt látom, hogy elképesztő módon működik az egójuk, ez a legfontosabb energiaforrás. Az egófényesítés időszaka a kamaszkor, amikor kitalálódik, hogy ki vagyok én. És ez hegyeket tud mozgatni, ha teret engedünk neki. Elég ránézni egy tehetségkutató válogatásra akár melyik tévéstudiónál, ezer fiatal várakozik azért, hogy megmutassa magát, hogy bemehessen énekelni. Úgy megkérdezném tőlük, hogy énekórán hajlandók-e kinyitni a szájukat. És semmilyen módon nem mozgatjuk ezeket az energiákat. Én persze nem tudom, hogyan lehetne, nem vagyok oktatási szakértő.

– *Már ha ez elsősorban az oktatás kérdése vagy az oktató felelőssége. Tanárnak lenni szerep, a diáké szintén, ami akár gátat is jelenthet. Nem biztos, hogy fel meri vállalni azt az önmagát, aki nem épp a diák szerepét játssza. Te hogyan kezeled ezt a helyzetet, amikor bent vagy közöttük?*

– Folyamatosan azt hangsúlyozom, hogy ugyanabban a hatástörténetben állnak, állunk. Lehet ugyan, hogy az irodalom nagyon sokszínű, és számtalan rétege van, de ettől függetlenül is ugyanabban a folyamban vagyunk benne, egy élő organizmus részeként, amely bármelyik pillanatban hathat. Ráadásul van egy olyan rétege, amely a mai világról szól, és őket szeretné utolérni, megszólítani.

– Írói munka nincs az olvasás munkája nélkül. Abban a közegben, ahonnan származol, milyen lehetőségeid voltak olvasóvá válni?

– Nagyon szélsőséges dolgok történtek velem ez ügyben. Egyfelől a nagyszüleimnél nőttem fel, egy erősen paraszti családban, ahol az olvasásnak semmi nyomát nem tapasztaltam. Másfelől ott volt a lázadó apám, festék híján lila hagymától színes, könyékig érő hajjal, aki minden erejével ki akart törni ebből a világból, nekem pedig ezt a két hatást kellett valahogyan integrálni. Apám rengeteget olvasott, de érdekes módon alkotóként sosem próbálta ki magát, aminek nem tudom az okát. Pedig gitározott is, a haja miatt azt hittem, őszinte, kemény zenében utaznak, de Bee Geest játszottak. Neki nem sikerült a kitörés, de az öcsémnek, Zolinak, akiből kortársbalett-táncos lett, és nekem mégiscsak példát adott, utat mutatott, hogy merre lehet vagy érdemes elindulni, milyen világok vannak még. Ma is folyamatosan olvasok, de már nem úgy, mint régebben. Kereken tíz éve vagyok az Élet és Irodalom prózaszerkesztője, ami bizonyos szempontból tönkretette az olvasói membránomat, de ez életkori kérdés is lehet. Valakitől azt hallottam, hogy az ember a negyvenes évei közepén szívesebben olvas esszéket, tényirodalmat, történeti munkákat, és egyre kevésbé szépirodalmat.

– Az édesapád által kínált kultúra összhangban volt azzal, amit az iskola, a magyarórák kínáltak?

– Ő nagyon vegyes kultúrafogyasztó volt, és a legszélsőségesebben és legőszintébben válogatott, Tolsztojt a leglanyhább lektűrök is követhették, nem béklyózta semmiféle sznobizmus. Azt is mondhatnám, hogy angolszász természettel olvasott, magától értetődő volt számára az átjárás a zsáner és a magas irodalom között. Az iskolában ezzel a szemlélettel nem találkoztam.

– Visszakanyarodva az ifjakhoz: egyre több színvonalasan dolgozó fiatal színházi csoportosulás van, ezek egyike színre vitte a Megyek utánad című regényed. Hozzájuk mennyire állsz közel?

– Örülök, ha megtalálnak, a negyveneseket ugyanis, ellentétben a nagy öregekkel, akikhez szívesen fordulnak, teljesen érdektelennek találják a fiatalok. Én is pont ebben a vak, érdektelen korban vagyok, és megmondom őszintén, nehéz velük. Nehéz az Élet és Irodalom szerkesztőjeként, de nehéz alkotóként is. Amikor Dékány Barnabás megkeresett a darab ötletével, neki is azt mondtam, amit Vecsei Hasinak, hogy szerintem semmi értelme, nem színpadra való a szöveg, hiányzik belőle az ehhez szükséges drámaiság, ezt a fejlődéstörténetet színpadra állítani egyenlő a biztos kudarccal. Amire ő féltékeny megkérdezte: de hát nem is csinálhatjuk? Hát dehogynem! Legközelebb azt kérdezték, milyen fázisokban szeretném ellenőrizni a munkát, és hogyan akarom átnézni a szöveggönyvet, fejezetenként vagy jelenetenként. Mondtam, sehogyan sem akarom láttamozni, csináljátok, ahogy szeretnétek. Tehát azt csinálnak, amit akarnak? Azt csináltok, amit akartok! Az a tapasztalatom, hogy ha bármilyen művészeti ág alkotóját bármilyen módon megpróbálsz befolyásolni, azonnal megbénítod, és borítékolhatóan nem lesz jó, amit csinál. Egy színpadi mű vagy film, vagy bármi, ami a regényre épül, természetesen nem maga a regény lesz. El kell engedned, ami

a sajátod, nem lehet óvni a mondatot, mint egy Molnár-örökös, meg kell értsd, hogy valójában komoly dologról van szó: valakinek fontos a műved, megérintette, talált benne valamit, és ezek alapján ő is létrehoz valamit, aminek nyilván van köze ahhoz, amit te írtál, mégis más, szuverén műalkotás. Aztán meg, ha egyszer már megírtál valamit, ne akard újra megírni. A kész művön évekig dolgoztál, rögzített hozzá a nézőpontod, ezért onnan és csakis onnan, abból a szemszögből tudod nézni, és ha bekapcsolódsz a színrevitel munkálataiba, röghöz kötöd az anyagot. Kerékkötője leszel a munkának.

– *Írtál forgatókönyvet is – melyik áll közelebb hozzád, a film vagy a színház világa?*

– Mivel elég rossz filmek elég rossz forgatókönyvét írtam, a válasz kézenfekvő. Bukás volt mindkettő, a Koltai Róbert rendezte *Megy a gőzös* és Szőke András *Hasutasok* című filmje is. Az előbbit különösen sajnálom, mert egyrészt Robi remek ember, nagyon szeretem, hatalmas szíve van, másrészt mert abból azért lehetett volna egy nagyon jó film is. Kevés igazán jó jelenet van benne, de azok olyan erősek és szépek, hogy amikor látja őket az ember, összefacsarodik a szíve, hogy ez ilyen is lehetne. De ezek a kudarcok is kellene, sokat lehet tanulni belőlük. Én például a *Megy a gőzösből* azt tanultam, hogy bizonyos mániáimhoz ragaszkodnom kell tűzön-vízen át. Például legyen a filmben valami, amibe bele kell halni. Nevezhetjük ezt régi szóval üzenetnek vagy tőkesúlynak, bárhogy, de legyen valami ilyesmi. A vállfás film, a *Sose halunk meg* zseniális. És ami az igazán jelentős művek jellemzője: egyre jobb. Nemrég újra megnéztem, és sokkal jobban tetszett, mint annak idején. Egy identitás-történetet mesél el, egy fiatalember történetét, aki megtudja, hogy kicsoda és honnan jön. Nem csupán groteszk botladozás, hanem egy szívszorító vallomás a származásról. Van mögötte valami, van talapzata, amire aztán persze jöhetnek a humoros meg abszurd ötletek, jelenetek. Ez nagyon hiányzik a *Megy a gőzösből*.

– *Mindig sajnálom a forgatókönyvírókat, amikor egy csomó munkával készre írt ötletüket elvetik, nincs pénz, nincs film, mehet a kukába az egész. Mintha a tehetségüket tékoználnák el. Íróként alighanem könnyebb az ember helyzete, de legalábbis nagyon másnyílen: te például a forgatókönyveidből semmit nem mentettél át novellába, regénybe?*

– Nem. Olyan erős volt a kudarcélmény, hogy el is húzódtam ezektől a művektől, például nem úgy akartam látni a vidéki Magyarországot – amelyben sokkal több a tragédia és a feszültség –, mint ahogyan ők láttatják. A színház inkább kézre esett, ott valahogy jobban működött az a látás, amit magaménak képzelek. A Katona József Színházban a *Cigányokat* vittük színre: Tersánszky Józsi Jenő *Szidike* című zenés darabjának első két felvonásából csináltak egy összevont, rövidített verziót, ez lett az első felvonás, amit én továbbírtam egy teljesen más vonalon. A *Pál utcai fiúk*ban dolgozni pedig egészen különleges és kivételes helyzet volt, komoly önterápiára, önbizalomgyűjtésre volt szükségem hozzá. A Vígszínháznak – Molnár Ferenc színházának – *A Pál utcai fiúkat* átírni, mondjuk úgy, viszonylag szép feladat. Utánanézttem: minden színrevitel megbukott korábban, igaz, azok nem zenés darabok voltak. Nagyon sokszor elolvastam a regényt, olyan közel kerültem a szöveghez, amennyire talán csak egy műfordító tud. Egészen magával ragadott, hogy Molnár milyen módon építi a világot és a figuráit, hogyan képes megmutatni, miként lehet hőssé egy olyan ember, akit semmi nem predesztinál arra, hogy hős legyen. Lehet érezni azt is, hogy folytatásokban írja: nyelvileg sokkal művesebb, kidolgozottabb az eleje, a vége már szinte filmnovellaszerűen egyszerű. Hibázik is egy nagyot – megjegyzem, ha én írtam volna így regényt, valószínűleg nem egyet hibázom, hanem ezret. Molnár csak egy helyen téveszt,

Gerébet otffelejt, amikor Áts Feri ellopja a zászlót, ezért a fiú hallja, amikor Boka megembe-reli magát, és kijelenti, hogy este elmennek a vörösingesekhez. Vagyis nincs értelme neki is odamenni, tulajdonképpen lebukni. Én úgy próbáltam kimenteni ebből a helyzetből, hogy gyorsírásórára küldtem.

– *A Verában hibáztál?*

– Nem is egyszer. Legutóbb egy szegedi olvasó kenegetett hájjal, hogy milyen szép a regényben az a jelenet, amikor a kislány kijön az utcára élete első miséjéről, és megáll a Somogyi-könyvtár mellett. Ügyes, mondta ez az olvasó, különösen, hogy a Somogyit 1984-ben adták át, a regényidő pedig, tudjuk, négy évvel korábbi. Nincs mit szépíteni ezen: baklövés. De megbocsátónak mutatkozott, mert nagy szeretettel hozzátette, hogy Darvasi Lacival kellett volna elolvasatnom a szöveget megjelenés előtt, ő biztosan jelezte volna a bakit. Aki természetesen átolvasta a kéziratot, de hát könyörgök, Laci azt se tudja, ő mikor született, nemhogy a Somogyit mikor építették. És különben sem azért szeretjük, mert lexikon, hanem mert jó mondatokat ír. Mondják, van a hibának poétikája. Ha van, akkor én élek vele. Ezt mindenestre kijavítottam, és az utánnymásmban Vera csak a Somogyi utca sarkán áll. Azzal is kezdenem kellett volna valamit, hogy a regényben a kislány lovastornára jár, csakhogy Szegeden 1980-ban nem csupán Somogyi-könyvtár, de lovastorna sem volt. Gyulán viszont igen. Mivel azt nem írhattam, hogy Vera hetente kétszer ingázik a két város között, maradt a szegedi lovastorna. Annak eldöntését, hogy ez fikció-e vagy hiba, az olvasóra bízom, nekem azonban mindenképpen szükségem volt valami finom, elegáns sportra ebben a közép-kádári világban.

– *A pályádat versekkel, novellákkal kezdted, első igazán sikeres könyved is novelláskötet volt, a 2001-ben megjelent Pletykaanyu. A Vera pedig, ha jól kombinálok, már a hatodik regényed. Nem ügyeskedted túl, szépen olvastatja magát, ha érvényes még ez a címke: afféle nagyregény.*

– *A Pál utcai fiúk* élménye meghatározó volt abban, hogy a klasszikus nagyszerkezet felé fordultam. De a *Verát* egyetemista koromban nem szerettem volna, ha a kezembe kerül, biztosan leteszem, hogy ugyan már, lektúr. Ez nemcsak ízlés kérdése, azt hiszem, csápjaim sem lettek volna hozzá. Kérdeztem is Károlyi Csabát, aki tanítja az ELTE-n, hogy szeretik-e a diákok. Nem szeretik. Ezek szerint nem változott semmi, és ez rendben is van. Ehhez a poétikához érni kell. Egyetemistaként én is szívesebben olvastam Mészölyt, akit a mai napig nagyon szeretek és nagyon fontosnak tartok, de a *Verát* egészen másfajta poétikai szempontok szerint gondoltam végig. Az egyik legfontosabb célom az volt, hogy semmiképp se mutogassam azt, hogy nagyon tudok valamit, mondjuk ami a szerkezetet illeti. Fontos volt az is, hogy hitelesen működjön az elbeszélői technika, hogy a narrátor csak a kislány fejébe lát bele, csak azt érzékeljük, amit ő érzékel, csak azt látjuk, amit ő lát, ami olykor azt a hatást kelti, mintha maga Vera beszélne a regényben. Ezért marad sok minden reflektálatlanul a *Verában*, hiszen a kislány számos dolgot nem ért, csupán tapasztal, érzékel, rögzít. És azokról nem is mond semmit.

– *Vagy annyit fűz hozzájuk, hogy nem érti őket.*

– Igen, vagy konkrétan kimondja, hogy nem érti, ami történik. Persze az olvasó mindig jobban értesült, mindig egy lépéssel előrébb van, mint a kislány. Korábban végtelenül büszke voltam arra, hogy tudok idősíkugrásokat csinálni. De hát kit érdekel, hogy tudok? Legyen jó a könyv! Olyan nagy sikerélmény, amikor azt hallom, hogy de hiszen ez *csak*

úgy el van mesélve. Pedig van benne nem hagyományos elbeszélésmód, például az egyik fejezet egyetlen nap története, de visszafelé elmondva, mert a rész végén olyan dolgot akarok fölfedni, aminek csak így lesz értelme, jelentése. Ha ezt az olvasó nem veszi észre, jól dolgoztam.

– *A regény egyik fontos szála is egy fölfedés, még hozzá egy nagyon nagy súlyú titok fölfedése.*

– Komoly témám az örökbefogadás. A rendszerváltás előtti időben az volt a jó szándék vezérelte pedagógiai elv, hogy a gyermeknek ne mondják meg, ha örökbe fogadták, úgy vélték, ezáltal a trauma elkerülhető, és egységes marad a család. Az elv nagyon szép, csak a valósággal nem számol, amelyben vannak szomszédok, boltosok, rosszakarók vagy épp jóakarók. Elképesztően különös helyzet, tényleg, akár egy görög dráma: a felnövekvő gyermek számára élete egyik legfontosabb kapcsolata, egész identitásának alapköve titok, miközben a környezetében mindenki más tud róla. Ez mára megváltozott, az örökbefogadási tanfolyamokon azt tanítják, hogy a gyerekek egészen korán el kell mondani az igazságot. Mindenképp akartam ezzel a különös helyzettel kezdeni valamit. Egyébként azt gondolom, hogy a *Vera* nem sokban különbözik a korábban írt regényeimtől. Az nagyon felszínes hozzáállás, hogy az eddigi könyveim életrajzi vonatkozásúak, mert, mondjuk, beazonosítható Gyula, ahol sokat jártam, vagy Békéscsaba, ahol huzamosabb ideig laktam is, Szegedről nem is szólván. Mert miközben a helyszínek felismerhetők, attól még ezekben is a mániáim dolgoznak, a család, az identitás, az elhallgatás vagy épp ezek felfedése. A *Vera* annyiban viszont mégis más, hogy az írásakor egy számomra újfajta, nagyon izgalmas poétikai kihívással kerültem szembe: hogyan tudom mikrodrámákon keresztül működtetni a szöveget. Nagy ikonom Szabó Magda, belesárgulok az irigységbe, ha eszembe jut a *Katalin utca* nagyjelenete a rivalizáló barátnővel. Hogyan tudta azt olyan szépen és feszesen megcsinálni! Az utolsó jelenetben annyi történik, hogy az egyik lány fölmege a másikhoz, és beleharap egy zserbóba. De ebbe gyönyörűen bele van építve egy egész magyar történelmi tabló és két ember élete, ahogy az egyiké fölépül, a másiké meg leomlik. Ezt akartam, ilyen apró pillanatokat. Hogy elementáris legyen a hatás, amit kivált egy félmondat, például a regény vége felé, amikor Vera megtudja, hogy az édesanyja és az édesapja tényleg nem a vér szerinti szülei.

– *Bár József mondja ki utoljára az ítéletet ezzel kapcsolatban, Vera már korábban tudomást szerez róla, a szerelmi háromszög miatt sértett barátnő, Sári vágja az arcába. És persze nem akarja elhinni, elfogadni, így szövődik tovább szépen a hazugságok színes világa, amelynek része ez a lengyel fiú is, egyenesen Tarnowskie Góryból. Miért éppen onnan? Miért volt szükséged egy ennyire „külső” nézőpontra is a történet elmeséléséhez?*

– Tarnowskie Góry Békéscsaba testvérvárosa, ahová annak idején mint a Békés Megyei Könyvtárban működő Bárka folyóirat munkatársai meghívást kaptunk egy költészeti fesztiválra. Hárman indultunk útnak, Elek Tibi, Kiss Ottó és én. A lengyelek nagyon értenek a fesztiválszervezéshez, náluk például nem működik a német modell, hogy reggel kilenctől délután négyig konferencián ücsörgünk, ezért mi a konferencia legfontosabb pontjaként Ottóval kocsmáztunk, amikor megszólított bennünket egy néni, aki magánkívül volt, hogy magyar szót hall. Fél óra múlva már egy lengyel panellakás nappalijában ültünk, amelyben a nyolcvanakhárhány éves hölgy a fotel karfáján egyensúlyozva épp egy üveg vodkát emelt le a szekrény tetejéről, hogy megkínáljon bennünket, amire persze nekünk már semmi szükségünk nem volt. Abszurd volt és felemelő, és már akkor éreztem, hogy nekem ez a

város egyszer ad majd valamit. Mondjuk a bányájával, amely azóta a világörökség része lett. És amikor először gondoltam arra, hogy a *Verá*-ban szükségem lehet egy fiúra, aki nagyon máshonnan jött, valahonnan azonban mégis ismerős, eszembe jutott ez a lengyel kisváros.

– *A főszereplő igen bonyolult lelkivilágának ábrázolása milyen kihívást jelentett?*

– Amikor néhány kedves barátommal elolvastattam a könyvet, az egyik visszatérő jelzés az volt, hogy ez a kislány túl érett. Egy tizenegy éves lány nem érez és nem gondol úgy és olyanokat, mint Vera. Nem beszél így. Aztán persze tisztáztuk, hogy nem ő szólal meg, hanem az elbeszélő, aki viszont megengedheti magának, hogy érettebben lásson, mint a hős, akin keresztül beszél. Tény, a Józef-szerelem nagyon hamar jön, és túl nagy, túl sok, ki is siklik a kislány élete miatta. De ez mért ne volna lehetséges? A dramaturgnak is kitűnő. Dés Laci azt mondta, ne hülyéskedjek már, neki tizenegy éves az unokája, ő biztosan tudja, hogy nem gondolhat olyanokat, mint Vera, mire visszakérdeztem, hogy oké, de ő maga vajon gondolt-e ilyeneket ennyi idős korában. Gondolt, persze. Akkor hát? Rájöttem, hogy ösztönösen az ifjúsági irodalom felől olvasunk egy könyvet, ha a főhőse kiskamasz. A *Vera* azonban nem ifjúsági irodalom. Nem áll szándékában gondolkodási mintákat, probléma-megoldó helyzeteket fősorakoztatni. Lehet egyáltalán olyan kijelentéseket tenni, hogy mit gondol egy átlagos tizenegy éves? Nem hiszem. Nincsen átlagos tizenegy éves. Mindenkinek más a sorsa. Írás közben én is megvívtam a saját csatáimat a karakterével, sokszor hittem azt, hogy nagyon jól ismerem Verát, de többször kiderült, hogy jóval felszínesebb vagyok, mint gondoltam, amiért például a regény utolsó egyharmadát teljes egészében újra kellett írnom. Az történt ugyanis, hogy én azt képzeltem, ha ez a kislány tényleg megtudja, hogy őt örökbe fogadták, és el is fogadja ezt a tényt, akkor dühös lesz, mindenkire haragszik majd, a szüleiére, a környezetre, amely álságos színjátékot folytatott – hogy megalázva érzi magát, márpedig akit megaláznak, az dühöt érez. Pedig tudnom kellett volna, hogy ez nem így van, az örökbefogadási tanfolyamon is elmondták, csak nem emlékeztem rá, vagy nem ragadt meg. Amikor először végigírtam a regényt, éreztem, hogy valami nem stimmel. Elkezdtem keresgélni, mi a probléma, mi okozza a zavart. Ehhez segítségre volt szükségem, nem is kicsire: talánom kellett egy olyan harmincas-negyvenes nőt, aki a rendszerváltás előtt, tíz-tizenegy éves korában tudta meg, hogy örökbe fogadták. Egy nap teljesen véletlenszerűen beültem egy fodrászüzletbe, és a vadidegen nő, aki a hajamat nyírta, egészen hihetetlen módon egyszer csak közölte a mellettem ülő vendéggel, hogy ő tízéves volt, amikor megtudta, hogy a szülei nem vér szerinti szülők. Azonnal kaptam a lehetőségen. Amikor először kérdezgetni kezdtem, nagyon kiborult, azt hitte, hogy valamelyik kereskedelmi tévé családtaláló műsorától jöttem, és arra akarom rávenni, hogy alázza meg magát nyilvánosan. Szerencsére sikerült megnyugtatnom, sőt többször vissza is mentem hozzá, alaposan kifaggattam, hogyan történt, mi történt, mit élt át, mit érzett, miket álmódott, milyen szituációkban érezte először, hogy valami nem áll össze, vagy hogy megrepedni készül a biztonságot adó burok, amely addig körülvette. Nagyon sokat segített. A legtöbbet talán azzal, amikor elmesélte, hogy miután kiderült az igazság, nem dühöt, hanem nagyon erős szeparációs szorongást érzett. Utánanéztam a szakirodalomban, ott is ezt írták. Amikor újraírtam a vonatkozó részt, akkor jött a talányos vég ötlete. Jelen pillanatban azt gondolom, hogy legalább háromféleképp lehet értelmezni a regény befejezését.

– *Másfajta nyugtalanságérzeted is volt vagy van a szöveggel kapcsolatban?*

– Feltűnő, hogy a regényben senki nem ö-zik. 1980-ban Szegeden ezt nem lehet megcsinálni. Legalább az egyik szereplőnek illett volna ö-zve beszélnie, és most már azt is tudom, kinek. Sáriék bejárónője, Gina néni egy teljes huszadik századnyi múltat hordoz, övék volt például az egész szint, ahol a regény idejében a folyosó végén él, egyedül, és bejárónő a volt lakásában.

– *Miért éppen Szeged a helyszín?*

Egyfelől olyan városban gondolkodtam, amelyet elég jól ismerek, másfelől fontos volt, hogy ez a város nagy legyen, működő színházzal, ahol elfér egy szimfonikus zenekar, akár egy lengyel vendégművésszel. Ráadásul Szegeden így, ebben a formában még nem nagyon jártam, tiszta térként kínálkozott. De szeretném leszögezni: a *Vera* nem Szeged-regény. Az egy nagy hagyomány, eszem ágában sem volt belecsatlakozni. Amikor Vera József gondolván megpróbálja elképzelni a honvágy erősségét, jelentőségét, arra jut, hogy ha neki el kéne menni innen, de a szülei vele tartanának, akkor édes mindegy, hol van. Viszont amennyire Szegedet szándékosan nem tettem ebből a szempontból hangsúlyossá, annyira nem sejtettem, hogy az idő, a nyolcvanas évek mennyire fontos lesz majd a szövegben. Egyidős vagyok veled, a negyedik évünket tapostuk 1980-ban, és bár nyilván nagyon sok mindenre nem emlékszünk, az kijelenthető, hogy a gyermeki nézőpontból azért valamilyenre láttuk, ismertük annak a világnak a természetét, a valutaboltokat, az ügyeskedést, hogy kinek meddig ér a keze, és ez hogyan tükröződik a gyerekek világában.

– *Számos hősőd volt már, Jocó, Kert Lajos, Daru, aki „te vagy”, most pedig Vera, aki nem tudom, mennyire vagy te, és a lista bővíthető. Hogyan engedsz el egy megírt-megismert figurát? Verát könnyen el tudtad?*

– Semmi esetre sem folytatnám a regényt onnan, ahol befejeződött, de Verát nem szeretném elengedni, valamilyen módon visszatérnék hozzá. Mondjuk felnőttkorában.

– *A Jelmezbál című novellásköteted utolsó darabjában a felnőtt Verát látjuk, nem?*

– Igaz, sőt, ha őszinte akarok lenni, a *Vera* nem más, mint a *Jelmezbál* – szépen mondva – spin-offja. Majd meglátjuk, tudok-e kezdeni vele bármit. Konkrét ötletem egyelőre nincs.

– *És más terved? Egy ideje látványosan sok verset közölsz.*

– Huszonkét év után leadtam egy verseskötetet, ha minden igaz, 2020-ban megjelenik. A legutóbbi verseskötetem, az *Angyalkacsinálás* megjelenésekor szegedi egyetemista voltam.

– *A Caspar Hauser 2001-ben jelent meg, egyetemi éveid után.*

– Az a Békés Megyei Könyvtár egy nagyon izgalmas és különleges vállalkozásának volt a része. Egy korábbi hagyományt elevenített fel, amikor Lipták Pál direktorsága idején író-olvasó találkozók alkalmával alkalmi kiadványokat jelentettek meg az olvasóknak, hogy tájékozódhassanak a meghívott művészekről. Ezzel ugyanakkor a cenzúrát is kijátszották, hiszen olyan költők verseit is kinyomtathatták – mondván, ez a pár oldal mégsem kötet –, akik egyébként nem publikálhattak, vagy nem kaphattak szélesebb nyilvánosságot. Megjegyzem, ezek a kis japán hajtásos szép kiadványok kétezer példányban jelentek meg, ami egy verseskötetnél ma tulajdonképpen csúcsnak számít, de legalábbis országos sikernek. Ennek a kiadói vállalkozásnak volt a kétezres évek elején egy nosztalgiasorozata,

de ezek a kötetek nem kerültek könyvárusi forgalomba, antikváriumban viszont elég sokat láttam már. Dedikált példányokat. Nem áruolom el, kiknek dedikáltam őket. A hamarosan megjelenő új verseskötet címe az lesz, hogy *Magamról többet*. Két testes ciklust foglal magában, az egyik a *Balázsolás*, amely a rákkal folytatott küzdelmemet énekl meg, természetesen Babits Mihály nyomán. Végtelenül izgalmas volt számomra, hogy Babits az egyik első költőnk, akinek őrizzük a hangját, az *Esti kérdést* olvassa fel, de több apró szemelvény is elérhető tőle. Babitsot ekkor már kezelik Stockholmban, gégerákkal, kapja a sugárterápiát, egyetlen ilyen kezelés tizenkét órán át tart, elképesztő károkat okozva. Iszonyú helyzet: az egyik pillanatban még felolvass, a következőben már nincs hangja. És akkor születnek a beszélgetőfüzetek. Egyszerre van jelen a hang és a némaság. Ahogy az én életemben is volt. Megélni a némaságot, az valami rettenetes. Én nem nyitottam beszélgetőfüzetet, inkább nem mondtam semmit. A másik ciklus, a kötet címadó *Magamról többet* pedig az apává válásnak a lélektani elemzése. Szülőkké lettünk ugyanis, és ez megint egy radikálisan új helyzet.

X-GENERÁCIÓ, 2012, AKRIL, OLAJ, VÁSZON, 165 × 200 CM

